PAIX LITURGIQUE

Newsletter 51 objavljen dana 1 veljaca 2018

MISA PAVLA VI., BEZOBLICNA OBREDNA FORMA?

Razradena u okviru teološkog konteksta i
vjerskog mentaliteta šezdesetih godina, liturgijska reforma Pavla VI. nije ni
približno ispunila svoja optimisticna obecanja. Iako se mnogi danas slažu da je
reforma u mnogocemu doživjela neuspjeh, malo je onih koji smatraju mogucim dati
realistican osvrt na nju. Paix Liturgique u više je navrata objavljivao
kriticke analize odredenih obreda spomenute reforme, i to krštenja (u našem newsletteru
br. 413), potvrde (u našem newsletteru br. 471) i sprovoda (u našem newsletteru
br. 443).

**U ovome bismo se tekstu željeli osvrnuti
na ono što se nalazi u samome središtu reforme: misu uvedenu apostolskom
konstitucijom *Missale romanum* od 3.
travnja 1969.**

**Mnogi
su to ucinili prije nas, pocevši od kardinala Ottavianija i Baccija u njihovu djelu *Kratak kriticki pregled* novoga reda Mise iz 1969., ali ucinilo nam se prikladnim dati
doprinos reaktualizaciji spomenutih analiza buduci da ce se uskoro obilježiti
pola stoljeca od pocetka reforme.**

Ovoj cemo temi posvetiti cak tri newslettera u kojima ce se analizirati
kako obredni vid pitanja, ili bolje receno nedostatak toga vida u novome misalu
– a to je tema prvoga newslettera – , tako i njegov sadržaj u užem smislu.

Buduci da se analizom novoga misala odmah
uocava posve zacudujuci ceremonijalni aspekt u usporedbi s katolickom
liturgijom koja mu je prethodila, kao i s ostalim katolickim liturgijama
(istocnim liturgijama, ambrozijanskom liturgijom itd.), nova rimska misa nije
više *obred* u pravom smislu rijeci.
Ona je poput forme bez forme.

Obredna cjelina katolicanstva strukturirala se
tijekom kršcanske antike oko Kristove naredbe: „Ovo cinite meni na spomen!“ i

ceremonija lomljenja kruha u apostolskim zajednicama. Izmedu VI. i XII. stoljeca *ordines romani* svjedoce o znacajnom razvoju obrednoga svijeta tijekom kasne antike i visokoga srednjeg vijeka, usporedno s razvojem bogatoga blaga patristicke kateheze iz istoga razdoblja. Ta se baština prenosila u srednjovjekovnim samostanima i katedralama, a brižno je objedinjena u vrijeme protureforme u Rimu. S jasnom sviješcu cinjenice da liturgija - posebno rimska - na konkretan nacin prenosi dogmu u podrucje sakramenata i molitve (*lex orandi, lex credendi*), jedna je od specificnosti tridentske epohe u podrucju bogoštovlja bilo pojašnjavanje i kanoniziranje reda (Ordo), odnosno redanja ceremonija.

U XX. stoljecu zbog pokreta „vracanja izvorima“, odnosno navodnoga vracanja drevnih liturgijskih oblika povrh kasnijih „dodataka“ i „opterecenja“, te radi prilagodavanja novome vremenu našla se na udaru „rigoroznost“ liturgijskih pravila, u isto vrijeme kada je, uostalom, napadana i „rigoroznost“ dogmatskih formulacija. Velika briga kojom se u rubrikama tradicionalnih liturgijskih knjiga uredivala liturgija (u kojima su upute koje se odnose na poredak ceremonije otisnute crvenim slovima (*rubræ*)), najednom se ucinila posve zastarjelom. U samo nekoliko je godina to dovelo do pomutnje. Vec se u prvim etapama koncilske reforme mise razmahala kreativnost, ne samo na vrhu (u Komisiji za primjenu konstitucije o liturgiji), vec i daleko više u temeljima, kao što odlicno pokazuje slavni roman *Nouveaux prêtres* (Novi svecenici) Michela de Saint-Pierrea. Kontinuirane promjene koje su se nizale od 1964. (uputa *Inter oecumenici*) do 1968. - sjetimo se „rubrika iz 1965.“ koje su odmah zamijenjene onima iz 1967. (uputa *Tres abhinc annos*) - ostavile su dojam da su u liturgijskim pitanjima sve norme podložne promjeni. Na to se pojavio misal iz 1969., kojim je stari obredni svijet doslovno pretvoren u prah.

Image: rs20171017103513_NOM1.jpg

I - Pulveriziran obredni svijet

Prelazak s misala na neki drugi produkt, sa stajališta pravila koja treba poštovati, ostavlja zapanjujuci dojam promjene svijeta. Namjesto gesta i položaja tijela koji su strogo odredeni uporabom od pamtivijeka, nove su rubrike samo upute, a cesto i jednostavni prijedlozi, i to prilicno opcenite naravi. Do te mjere da ucenje slavljenja mise, koje zauzima velik konkretan dio u formaciji svecenika koji slave tradicionalnu liturgiju, više ne postoji u današnjim bogoslovijama u kojima se poducava misa Pavla VI. Tomu je tako zato što za obred vrijedi isto što i za smisao koji se prenosi prijevodima tekstova: odredena se osobna sloboda smatra legitimnom, dok se neodredenosti koja iz nje proizlazi ne pridaje veca važnost, vec ju se cak smatra i poželjnom, kako bi „bolje pratila životne okolnosti“.

Uzmimo za primjer samo pocetak misnoga slavlja:

a) Geste

- U tradicionalnom misalu: „Svecenik uzlazi stubama na oltar, stavi kalež na desnu stranu evandelja. Desnom rukom uzme burzu te je pridrži lijevom, a desnom izvadi korporal (...) Zatim obadvjema rukama razvije korporal (...) Obadvjema rukama stavi kalež s velom na korporal u sredinu (...) Kada side pred oltar, okrene se za desnom rukom, stane u sredini okrenut licem k oltaru, rukama sklopljenim na prsima, skupljenih i izravnatih prstiju, tako da desni palac stoji nad lijevim (što uvijek mora ciniti kada sklopi ruke, osim nakon posvecenja), nepokrivene glave, nakon što se prvo duboko naklonio prema križu ili prema oltaru, odnosno nakon što je pokleknuo pred križem ili oltarom ako je u svetohraništu presveti sakramenat, i uspravivši se zapocne misu. Itd. (...) uspravi se tiho moleci molitvu: *Aufer a nobis* uzlazi stepenicama k oltaru (...) Došavši k oltaru položi sklopljene ruke na oltar tako, da malim prstima tice prednju plohu oltara... Ruke se sklopljene (...) uvijek ovako stavljaju na oltar: valja se ticati vrškom malih prsta prednje plohe oltara, dok su svi prsti ispruženi i zajedno, itd. (...) Kad dode do rijeci *quorum Reliquiae hic sunt*, raširi ruke, stavi ih izvan korporala dlanovima na oltar, prigne se i poljubi oltar, itd. (...) Na svecanoj misi po tri put mece tamjan u kadionicu, a uz to govori: *Ab illo benedicaris*, „Neka te blagoslovi onaj“ itd.

- U novom misalu: „Došavši u prezbiterij svecenik, dakon i poslužitelji dubokim naklonom pozdrave oltar. Zatim svecenik i dakon, u znak poštovanja, poljube oltar, a svecenik, ako je zgodno, okadi križ i oltar. […] Zatim svecenik okupljenoj zajednici pozdravom oznaci da je Gospodin prisutan.“

b) Rijeci

- U tradicionalnom misalu „Kada side pred oltar (...) napravi reverenciju (...) i, ako druga rubrika ne propisuje drugacije, uspravivši se prekriži govoreci glasno: *In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen.* taknuvši se desnom rukom cela i prsiju te lijevoga i desnoga ramena, sklopi ruke i moli: *Introibo ad altare Dei*. Ministrant odgovara: *Ad Deum qui lætificat juventutem meam*. Zatim naizmjence s ministrantom moli itd. (Ps 43) (...) Uzlazi stepenicama k oltaru tiho moleci molitvu *Aufer a nobis*... („Ukloni od nas, molimo, Gospodine, bezakonja naša, da budemo dostojni cista srca prici k Svetinji nad Svetinjama. Po Kristu Gospodinu našemu. Amen“. Došavši k oltaru položi sklopljene ruke na oltar (...) pa tijelom srednje nagnut moli drugu molitvu: *Oramus te, Domine* „Molimo Te, Gospodine, po zaslugama svetih tvojih, cije se moci ovdje nalaze (prigne se i poljubi oltar)“ (...) Na svecanoj misi, kada nije rijec o misi za pokojnike, celebrant prije izgovaranja antifone introita blagoslovi tamjan govoreci: *Ab illo benedicaris*, itd.“

- U novome misalu: [Nakon što je poljubio oltar i okadio ga, ako je to smatrao zgodnim] i kad završi pjevanje ulazne pjesme, svecenik se, stojeci kod sjedišta - zajedno s cijelim skupom - znamenuje znakom križa. Zatim svecenik kaže: „U ime Oca, i Sina i Duha Svetoga. Amen“. Zatim, raširenih ruku, pozdravi narod koristeci, *na primjer*, jednu od triju sljedecih formula: „Milost Gospodina našega Isusa Krista, ljubav Boga Oca, itd.“ […] Svecenik, dakon ili služitelj laik potom može vrlo kratko uvesti vjernike u misu dana, nakon cega slijedi pokajnicki cin.

Svecenik poziva vjernike na pokajanje *primjerice*
ovim rijecima: „Braco i sestre, priznajmo svoje grijehe da mognemo proslaviti
sveta otajstva.“ Nakon toga slijedi jedna od sljedecih cetiriju opcija:

1. „Ispovijedam se Bogu svemogucemu“...

2. „Smiluj nam se, Gospodine. Jer smo sagriješili Tebi.“...

3. „Gospodine, koji si poslan izlijeciti
srca slomljena, smiluj se“...

4. Blagoslov i škropljenje vodom: „Braco, smjerno
zamolimo Gospodina da blagoslovi ovaj stvor vode“...

II – Sve više prilika za slobodan izbor

Može se primijetiti da se mogucnosti i prilike za izbor umnažaju. To potvrduje
i dio slavlja koji slijedi:

a) U liturgiji rijeci, nakon prvoga citanja, može se upriliciti trenutak tišine
„ako je zgodno“. Drugo citanje nije obvezno. Za poklik prije Evandelja obicno
se pjeva Aleluja. Đakona ili svecenika na putu k ambonu mogu pratiti poslužnici
s kadionicom i svijecama, ali to nije obvezno.

b) Ispovijed vjere podrazumijeva nicejsko-konstantinopolsko ili apostolsko
vjerovanje.

c) Za sveopcu (vjernicku) molitvu postoji deset mogucih uvodnih rijeci, koje ne
iskljucuju upotrebu drugih formula, i devet molitava za zakljucenje, ali za tu
se svrhu svecenik može nadahnuti i sveopcom molitvom Velikoga petka, pa i
drugim molitvama.

d) Vjernici slobodno mogu ocitovati svoje sudjelovanje prinosom: donoseci ili
kruh i vino za euharistijsko slavlje ili druge darove za potrebe Crkve i
siromaha. Kod prikazanja svecenik tiho ili glasno govori: „Blagoslovljen si,
Gospodine, Bože svega svijeta itd.“, na što narod može odgovoriti:
„Blagoslovljen Bog uvijeke.“

e) Dok je rimska liturgija - pa cak i ona drugih obreda - od antike uvijek
težila smanjivanju broja tekstova koji cine srž mise, i to zasigurno radi
ocuvanja pravovjerja, nova je predslovlja teško pobrojati: 46 za temporal,
deset za sanktoral, 13 za zajednicko slavlje svetaca, 16 za pokojnike, a tomu još
treba ubrojiti i predslovlja mise za mladence, mise polaganja zavjeta i predslovlja zavjetne
mise.

f) Dok je euharistijska molitva koju uvode predslovlja bila (i to nesumnjivo
oduvijek) jedinstvena, valja posebno istaknuti da danas službeno postoji
jedanaest euharistijskih molitava:

cetiri su glavne, dvije za kontekst pomirenja, tri za djecje mise, jedna za skupove i jedna za posebne prilike, a sukladno tome bira se i jedno od cetiriju predslovlja: 1. Crkva hodi prema jedinstvu; 2. Bog vodi svoju Crkvu na putu spasenja; 3. Isus - put k Ocu; 4. Isus, uzor ljubavi - kojima odgovaraju cetiri molitve zagovora (ekvivalent molitve *Te igitur* iz rimskoga kanona) koje se nalaze u drugome dijelu molitve, nakon posvecenja, kao u II., III. i IV. Euharistijskoj molitvi. No postoje i druge, jer neke su biskupske konferencije, napose prilikom važnijih dogadanja, zatražile odobrenje posebnih euharistijskih molitava.

g) Nakon posvecenja slijede tri zaziva prema izboru.

h) Uvod molitvi *Oce naš* ima dvije inacice, ali mogu se uzeti i druge. Znak kojim vjernici jedni drugima zasvjedoce mir i ljubav ovisi o mjesnom obicaju. Nakon što se izgovori *Agnus Dei*, svecenik moli jednu od dviju molitvi po izboru.

i) Blagoslov se narodu može podijeliti i jednim od 26 svecanijih trodijelnih obrazaca na cije se dijelove tri puta odgovara "Amen".

Jezicna zbrka

Obredna pomutnja postala je još vidljivijom nestankom latinskoga jezika. Liturgija koja se još uvijek zacudno naziva *latinskom* danas se slavi u prijevodu na dijalekte i jezike cija se brojka procjenjuje na oko 350 do 400 (buduci da Kongregacija za bogoštovlje nije u mogucnosti dati preciznu brojku). Ti su prijevodi nastali na poticaj nacionalnih biskupskih konferencija, a odobrila ih je Kongregacija za bogoštovlje. Uputom od 25. sijecnja 1969. nastala je mogucnost za veliku slobodu, napose kada je rijec o stvarnostima koje „šokiraju kršcanski osjecaj“ i aktualizaciji sadržaja molitava, uz poziv da se pridonosi novim izumima. Usporedno s time javio se i odreden pokret obnove kojim se pokušalo ispraviti prijevode koji nisu u dovoljnoj mjeri sukladni latinskim izdanjima (uputa *Liturgiam authenticam* od 28. ožujka 2001.), ali s rezultatima za koje možemo reci da nisu bili znacajni osim, možda, u anglofonom svijetu.

Neke su si biskupske konferencije dopustile prilicno ocekivane slobode, od kojih je najpoznatija prijevod izraza *pro multis* (krv koja se prolijeva „za mnoge“) iz posvecenja Presvete Krvi kao *for all, per tutti, für alle*, „za sve“, ili pak izraza *consubstantialem* iz Vjerovanja kao „iste naravi“ (u francuskom). Te su slobode u nekim slucajevima imale za svrhu inkulturaciju liturgije (uputa *Varietates legitimæ* od 25. sijecnja 1994.). Tako su u Kini zbog sukoba izmedu kineskih obreda vec 15. veljace 1972. slavljeni stari obredi inspirirani konfucijanizmom u cast preminulih predaka. U Zambiji se ukinulo miješanje vode i vina pod izlikom da taj cin nema biblijskog utemeljenja, unatoc tomu što je takva uporaba vec u doba monofizitske hereze osudena na Firentinskom koncilu, buduci da voda simbolizira Kristovo covještvo. Zairski obred, koji predstavlja kongoansku prilagodbu rimskoga obreda (a koji je osmislio kardinal Joseph Malula, nadbiskup Kinshase), odobren je 1988. zajedno sa svim elementima kao

što su zazivanje predaka, pomicanje pripreme na kajanje na trenutak prije ofertorija, razliciti dijalozi izmedu svecenika i naroda te ritmicke geste i pokreti.

Naravno da je moguce ukazati na „zlouporabe“ celebranata koji rade samo po svojoj volji, ali i dalje ostaje cinjenica da nova liturgija po svojoj prirodi otvara put kreativnosti. Kada u novome misalu piše da svecenik pozdravlja narod „primjerice“ odredenom formulom po izboru ili kada mu se daje „primjer“ napomene koju treba izreci, sam ga tekst poziva na osobnu kreativnost. Svecenikovo umetanje osobnih napomena i komentara, koji nisu zabranjeni, nego cak i poželjni u novome obredu, postaje *de facto* prirodno. Osim toga, narodni jezik dovodi liturgijskoga aktera do osobnog „tumacenja“ teksta koji izgovara, a sve uz najbolje pastoralne namjere na svijetu. Pokušaji obnove kojima smo svjedocili od 1985., osim što su bili ili još uvijek jesu vrlo aleatorni, moraju se prije svega suociti s fluidnim i „živim“ karakterom nove mise.

Nova misa, *lex orandi*?

Poznata recenica *lex orandi, lex credendi* „zakon moljenja je zakon vjerovanja“ objašnjava se cinjenicom da su svi elementi univerzalne discipline rimske Crkve, kada je rijec o njihovu sadržaju koji se odnosi na vjeru i moral, jedan od izraza uobicajenoga i sveopcega uciteljstva: naime, Petrova Crkva ne može navesti u pogrešku svoje vjernike nacinom kojim im zapovijeda da mole. Za taj izraz *jedinstvene* vjere posve je prirodno potrebno odredeno *kanoniziranje* (1) sredstava kojima se vjera prenosi.

Dakako, obredna pomutnja reforme sekundarno je pitanje u odnosu na promjene samoga sadržaja poruke, ali to je tema koju cemo analizirati u sljedeca dva newslettera. No u opcem kontekstu svibnja 1965. i relativizacije dogmatskih pravila, cinjenica da je latinska Crkva napustila svoj tradicionalni obredni sustav umnogome je pridonijela slabljenju bogoštovnog karaktera kao prijenosnika rimske ispovijesti vjere. Ta nova subjektivnost, koja se ocituje i u obredu, nije neproblematicna s motrišta rigoroznosti doktrinarne vrijednosti novih ceremonija.

Dopuštamo si sljedecu hipotezu: „pastoralnom“, odnosno ne u pravom smislu dogmatskom (nepogrešivom) karakteru Drugoga vatikanskog sabora odgovara „pastoralni“ karakter nove liturgije koja je iz njega proizašla, i to u mjeri u kojoj ona ne tvrdi da kroz molitvu prenosi više pravilo vjere. Jednostavno zato što nema za cilj biti zakonom moljenja (*lex orandi*) u najsnažnijem smislu toga pojma.

---

(1) U smislu kodificiranja.